Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SÆRTRYK AF »TILSKUEREN«

RUDOLPH BERGH

1824 — 15 Oktober — 1924

Af Overlæge Dr. med O. JERSILD

Efter en Tale holdt ved Mindehøjtideligheden på Rudolph Berghs Hospital.

DER var en latinsk Sentens, som Prof. Bergh ofte gentog for os, hans Reservelæger og Kandidater på Vestre Hospital, fordi den rummede et Livssyn, som han bekendte sig til. Den lød: *Ingenio vivimus, cetera mortis erunt* — vi lever gennem det, vi udretter åndeligt; alt det øvrige dør med os. Som flittig litterær Publicist gav han undertiden første Halvdel af denne Sætning en konkretere Begrænsning ved at sige: *Quod est in litteris, est in mundo* — hvad man har skrevet, består. Det er Rudolph Berghs Indsats i dansk Videnskab, det er den åndelige Påvirkning, der på så mange Områder er udgået fra denne særprægede, alsidig dannede og humane Mand, der gør, at Navnet Rudolph Bergh stadig lever — og vil leve — iblandt os, således at vi i Dag, på 100-årsdagen for hans Fødsel, kan samles i Mindet om ham på det Hospital, som han var med til at grundlægge, hvor hans Gærning blev gjort og som nu bærer hans Navn.

Rudolph Bergh fødtes her i København som Søn af Militærlægen Ludvig Anton Berg og Hustru Anna Sofie Kirstine f. Pedersen. Faderen døde af Kolera under Epidemien i 1853. Rudolph Bergh har selv fortalt mig, at, da han, der som ung Kandidat fungerede som Koleralæge her i Byen, havde fulgt Faderens Lig ud til Kapellet, overvældede Trætheden — som Følge af den overanstrængende Gærning under Epidemien — ham i den Grad, at han ikke tog i Betænkning at sætte sig op på Bukken ved Siden af Ligvognskusken, da Vognen kørte tilbage til Byen. Jeg nævner denne lille Episode, fordi den

findes gengivet Ord til andet i „Piazza del Populo", hvor Bergsøe i Koleralægen har givet os forskellige Træk af den unge Rudolph Bergh, hans Ven fra Ungdomsårene. Forøvrigt møder vi også andetsteds i dansk Skønlitteratur Rudolph Berghs karakteristiske Personlighed. Jeg minder i så Henseende om Gjellerups Romulus, hvor Forf. i den gamle Læge har tegnet et troværdigt Billede af Rudolph Bergh, som vi kender ham fra de senere År. Om Moderen, der døde i 1861, og som efter andres Udsagn skal have været et ganske udmærket Menneske, har Bergh aldrig direkte meddelt mig noget, men på mere indirekte Vis har jeg dog forstået, at han selv op i sin høje Alderdom stadig mindedes hende og følte Savnet af hende. I 1902 skrev Rudolph Bergh således ved en bestemt Lejlighed til mig: Den, der mister sin Moder, mister sin første, sin bedste, sin mest uegennyttige Veninde. Jeg forstod, at det var Tanken på hans egen Moder, der lagde den da 78-årige Mand disse Ord i Pennen.

Efter at have taget sin medicinske Embedsexamen i 1849 og gjort Kandidattjeneste ved gamle Alm. Hospital, fungerede Rudolph Bergh som Reservelæge ved samme Hospitals Afdeling for Syfilis og Hudsygdomme fra 1859—61 under Prof. Hassing. Medens han var ansat i denne Stilling, forsvarede han i 1860 sin Afhandling for Doktorgraden (Bidrag til Kundskab om Gonorrhoe hos Mandfolk) I 1863, da Engelsted, Hassings Efterfølger, gik over på Kommunehospitalets 4de Afd., udnævntes Rudolph Bergh til Overlæge ved Alm. Hosp.'s II. Afdeling (for Syfilis og Hudsygdom), og da Vestre Hospital oprettedes i 1885 som Hospital for Prostitutionen, blev Rudolph Bergh Overlæge her og fungerede i denne Stilling til December 1903. Han udnævntes til titulær Professor i 1881.

Før jeg går over til at tale om Lægen og Mennesket Rudolph Bergh, hvilke to Ting vanskelig kan adskilles, vil jeg i korte Træk gøre Rede for Rudolph Berghs videnskabelige Produktion.

Sikkert har Prof. C. J. Salomonsen, hvad han sagde i den smukke Tale, han holdt ved Rudolph Berghs Bisættelse, Ret i, at Navnet Videnskabsmand var det, som var Rudolph Bergh kærest at høre. Og han kunde i højere Grad end de fleste andre kaldes Videnskabsmand, thi han gjorde sit Navn kendt og agtet i to Videnskaber, i Zoologien og i Medicinen.

Prof. Boas, der som Ven og Zoolog har stået Rudolph Bergh nær, og hvem jeg bringer en Tak for Oplysninger vedrørende Rudolph Berghs zoologiske videnskabelige Produktion, har meddelt mig, at det oprindelig — vistnok gennem Paavirkning af Malakologen Dr.

Bech, der bestyrede Christian d. 8des „partikulære" Naturaliekabinet — havde været Rudolph Berghs Mening udelukkende at hellige sig Zoologien, men økonomiske Hensyn og Trangen til at stå frit og uafhængig bestemte ham dog til at vælge Medicinen som Fagstudium. Tiltrods for at Medicinen altså blev hans Fag og Lægevirksomheden hans egentlige Dagsgærning, er Rudolph Bergh dog sikkert nået højst som Videnskabsmand i Zoologien. Det er da også hans zoologiske videnskabelige Fortjenester, der bragte ham den sjældne Udmærkelse at optages som Medlem af Institut de France, og som Zoolog vilde han også have været selvskreven som Medlem af Videnskabernes Selskab herhjemme. Fra dette stængedes han dog ude som Følge af en heftig Polemik angående et Arbejde af Anatomen Ibsen med den indflydelsesrige Japetus Steenstrup.

Rudolph Bergh valgte sig som Speciale indenfor Zoologien en enkelt, forøvrigt meget artrig Dyregruppe, Sneglene. Som Læge var han mere vant til at bruge Kniven end Samtidens andre Zoologer, og hans zoologiske Arbejder er derfor også overvejende af anatomisk Art.

Det, som har gjort Rudolph Berghs Navn berømt hele Verden over, er hans overordentlig omfattende anatomiske Studier over Nudibranchierne (de nøgne Havsnegle). Han har behandlet disse dels i Monografier over enkelte Grupper, dels — og navnlig — i en lang Årrække på den Måde, at han, den anerkendte Kender af disse Dyr fremfor nogen anden, fik sendt fra hele Verden Materiale indsamlet på Expeditioner, som han så dissekerede og bestemte i Tilknytning til, hvad han tidligere havde beskrevet. Hans Arbejde over disse Dyr er — ifølge Fagmænds Udtalelser — solidt og dygtigt gjort indenfor den Begrænsning, som han een Gang havde sat sig, og det indeholder et umådeligt Stof og smukke, væsentlig af ham selv tegnede Afbildninger. Når Rudolph Bergh foretrak at arbejde på denne mere descriptive Måde, var det væsentlig, fordi han med den begrænsede Tid, der var levnet ham, således kunde få produceret langt mere, end hvis han skulde have arbejdet mere sammenfattende. Der foreligger dog, både fra hans yngre og ældre Dage, indenfor hans mægtige zoologiske Produktion også Arbejder af sidstnævnte Karakter. Som et af de betydeligste blandt disse nævner Vayssière, der har skrevet Nekrologen over Rudolph Bergh i Journal de conchyliologie Vol. LVIII. 1910, hans i 1892 publicerede: System der nudibranchiaten Gastropoden, der udgør 18de Bd. af hans malakologiske Bidrag til Sempers Rejsebeskrivelse.

Medens, som nævnt, Rudolph Berghs Uddannelse som Læge præ-

gede Karakteren af hans zoologiske Produktion, mærker man også på den anden Side Zoologen i hans medicinske Arbejder, hvor den minutiøse og omhyggelige Detailbeskrivelse ligefrem er en Afspejling af den descriptive zoologiske Arbejdsmethode.

Bortset fra eet eller nogle enkelte Arbejder over Menneskets Fnatmide har hans medicinske Produktion i Emnevalg ingen Tilknytning til Zoologien, men handler sågodt som udelukkende om Hudens eller Kønsorganernes Sygdomme.

Rudolph Bergh var en meget flittig medicinsk Publicist. Hans samlede Produktion udgør henved et halvt Hundrede større og mindre Tidsskriftsartikler af klinisk eller anatomisk Indhold, publicerede i Hospitalstidende, som han i flere År var Redaktør af, de fleste desuden på fremmede Sprog, væsentlig Tysk. Skulde man fremhæve nogle af Tidsskriftsartiklerne, vil jeg — foruden Fnataf[illegible]dlingerne — nævne hans store Bidrag til de ydre kvindelige Genitalorganers Anatomi og Topografi: Symbolæ ad cognitionem genitalium externorum foemineorum fra 1894—1900, et Arbejde med en Fylde af Detailobservationer, samlede i Løbet af mange År ved hans daglige Inspektion af prostituerede Kvinder. Et interessant Arbejde er også hans af farvetrykte Billeder ledsagede Afhandling: Om Tatoveringer hos de offentlige Fruentimmer, 1891 og 1902. Foruden de nævnte Tidsskriftsartikler skal også omtales hans Disputats — et for sin Tid ypperligt Arbejde, og hans årlige, meget omhyggelige og detaillerede Årsberetninger fra Vestre Hospital,

Alle hans medicinske Arbejder bærer Præget af hans store Lærdom og originale Personlighed. I et ejendommeligt gammeldags, snørklet Sprog, der dog er klart og logisk opbygget, behandles Emnet under stadig Henvisning til tidligere, mest endog ældre Forfattere. Ofte hentes Citaterne, navnlig de, der behandler sexuelle Emner, fra de i så Henseende righoldige Mosebøger, eller fra den romerske Forfaldstids Forfattere (Juvenal o. a.). Også Renaissancetidens eller den galante Tids Skribenter, ja endog den nyere Tids sexuelle Skønlitteratur, til hvilken Bergh havde et indgående Kendskab, citeres.

Den Fremstilling, jeg kan give af Mennesket og Lægen Rudolph Bergh, må nødvendigvis blive præget af mit personlige Indtryk af ham, således som jeg husker ham fra min Kandidat- og Reservelægetid her på Hospitalet, det daværende Vestre Hospital. At Billedet af min gamle Overlæge — tiltrods for det kvart Sekel, der ligger mellem dengang og nu — stadig tegner sig skarpt og tydeligt for mig, er sikkert ikke noget for mig særligt — enhver, der har været i Berøring

med og under Indflydelse af Prof. Bergh vil utvivlsomt give mig Ret i, at Mindet om hans ejendommelige Personlighed aldrig kan slettes ud igen.

Den, der passerer Gården her i Hospitalet og kaster et Blik på Krøyers mesterlige Buste — en Buste, der dog næppe virker fuldt så kraftig, som den burde, noget fordi den, som alle Krøyers Buster, er mere malerisk end egentlig plastisk, mest dog fordi den i Legemsstørrelse eller måske snarere Under-Legemsstørrelse er stillet ud i fri Luft — vil have modtaget et Indtryk af Rudolph Berghs rent legemlige Træk. Det er ofte sagt, at Rudolph Bergh lignede Voltaire, og dette er også rigtig nok. Stil Houdons Buste ved Siden af Krøyers, og Ligheden vil være slående: de samme skarpe Træk, den samme tynde, sammenknebne Mund med det sarkastiske Træk i I ndvigene, de samme små livlige, iagttagende Øjne og det samme noget fremstående Underansigt.

Som Busten gengiver os Rudolph Berghs Træk, så han ud i min R-servelægetid. Jeg ser ham endnu ganske tydelig for mig, når han mødte om Morgenen. Præcis 5 Min. før 9 hørte jeg fra min Lejlighed i Forbygningen hans Nøgle blive stukket i Døren i Muren. At det var ham, kendte jeg strax på det tunge Nøgleknippes Raslen. Et Øjeblik efter blev Døren slået hårdt i efter ham, og man så ham nu vandre tværs over Gården med den noget krumme Holdning og det foroverbøjede Hoved, sættende Stokken hårdt i Jorden. Hans Påklædning var aparte og karakteristisk. På Hovedet havde han en mærkelig Hat af en Façon, der ellers kun sjældent sås. Den var en Mellemting mellem en høj Cylinder og en sædvanlig rundpuldet Hat. Den langskødede Frakke nåede højt op i Nakken under det krøllede grå Hår; den var forsynet — som forøvrigt også de Underfrakker, han bar indendørs — med en bred Fløjlskrave. Det hvide Slips, som han altid gik med, gav ham et vist pastoragtigt Udseende, hvad ganske bestemt ikke var tilsigtet. Men det for Rudolph Bergh mest karakteristiske var dog det smukke, hvide, stivede Kalvekrøs, der gærne under Stuegangen blev delvis dækket af et Lommetørklæde for ikke at plettes eller krølles. Derimod er Diamantslipsnålen og Fløjlsvesten, som en æret Samtidig for nylig har tillagt ham, fri Fantasi. Prof. Bergh yndede en vis gammeldags, lad mig sige akademisk Stil over sin Person, men Pengematador-Insignier, som de nævnte, vilde han aldrig have nedladt sig til at bære.

Efter at have iført sig den hvide Frakke ovre på sit Værelse, trådte han præcis Kl. 9 ind på Afdelingen og steg, ledsaget af Læ-

gerne, op ad de mange Trapper til 3dje Sal, hvor Hospitalets Visitationsstuer ligger. I Begyndelsen af 90-erne havde Rudolph Bergh haft et voldsomt stenokardisk Anfald, og hans Hjærte var efter den Tid svagt. Man mærkede tydeligt, at det stemmede for Vejret ved Trappestigning, og han måtte ofte standse på en eller anden Afsats. Han vilde dog ikke lade sig mærke med noget og lod derfor altid, som om han standsede enten for at kvittere en eller anden sarkastisk Bemærkning, eller for at indlede en videnskabelig Diskussion med en af de ledsagende Læger. Det timelange Arbejde på Visitationsstuen udførte han altid stående — noget, der vist aldrig ellers gøres — den stående Stilling gav bedre Overblik, hævdede han altid. Efter den lange, trættende Visitation kom Stuegangen på Afdelingen, og når den var endt, steg den gamle Overlæge atter op ad Trapperne for på Visitationsstuen endnu at sysle en halv Timestid med Udarbejdelsen af Årsberetningen, som han helt og holdent besørgede selv. Dette Arbejde blev nemlig ikke, som på andre Afdelinger, betroet til Reservelægen.

Som en af Rudolph Berghs Arbejdsdage på Vestre Hospital her er skildret, gik alle Dagene År ud og År ind. Jeg erindrer aldrig, at han har været en eneste Dag borte fra Hospitalet ud over den årlige Ferie på en Måned, som han for det meste tilbragte i Udlandet med Besøg paa fremmede Hospitaler og hos gamle Bekendte blandt Dermatologer og Zoologer.

Det vil af det sagte fremgå, hvor samvittighedsfuldt Rudolph Bergh røgtede sin daglige Gærning som Overlæge selv op i den høje Alderdom. Men foruden Fliden, Påpasseligheden og Præcisionen besad Rudolph Bergh også andre Egenskaber, der gjorde ham til den ideelle Overlæge på en Hospitalsafdeling som Vestre Hospital. Han var den fødte Administrator, klog og reserveret udadtil, bestemt, men hensynsfuld ind- og nedadtil. Han blev adlydt blot i Kraft af egen Uangribelighed og bestemt Optræden. Det „altså," hvormed han kunde ende en Forhandling, og som afskar enhver yderligere Indvending, var i Virkeligheden et sic volo, sic jubeo, og en skarp Bemærkning fra hans Mund gjorde overfor de undergivne mere Virkning end vrede og opfarende Ord fra mange andre Overlægers. Lægerne, d. v. s. de dygtige og samvittighedsfulde, behandlede Bergh altid med udsøgt Hensynsfuldhed og sørgede på mange Måder for deres åndelige Udvikling i almenmenneskelig Retning. Kom en Bog, videnskabelig eller skønlitterær, på Tale under Stuegangen, og viste

det sig, at en af Lægerne ikke kendte vedkommende Værk, medbragte Professoren gærne Bogen næste Dag „for at den beklagelige Vanskæbne kunde blive redresseret", som han plejede at sige. De sløve og dovne derimod frøs Rudolph Bergh ganske simpelt, og overfor Dumhed, Bagstræb og Uærlighed kendte hans persiflerende Sarkasme ingen Grænser.

Men størst var Rudolph Bergh dog i sit Forhold til det Klientel, som Vestre Hospital husede. Hans Forståelse af disse ulykkelige Kvinder var overlegen. Han vidste fuldt ud, at de både var løgnagtige (han sagde f. Ex. en Dag til mig: Doktor! på dette Hospital tales kun Sandhed af Vanvare), letsindige, frække og havde mange andre slette Egenskaber, men han vidste også, at skulde de hæves, måtte det ske i den Tid, hvor de var i hans Varetægt og gennem en human og forstående Behandling. Han ønskede, at de skulde føle Hospitalet som et Fristed, som et Arbejdssted, disse Kvinder, hvis Liv udenfor Hospitalet uhyggelig hurtigt førte dem nedad, hærgede af Alkohol og Syfilis — tilsidst kun med en ussel Sutenør som deres eneste Ven. Gennem Rudolph Berghs Forståelse af de Prostitueredes Psyke og gennem hans humane Behandling af dem skabte Vestre Hospital sig et Navn, der bares Verden over.

Men også hans rent medicinske Behandling af Patienterne bør nævnes med Ære. Hans Kviksølvbehandling var ualmindelig kraftig (5 grams Kure i Serier på 50 Stykker), og han benyttede præventive Kure og Behandling i Svangerskabet. Ogsaa Dekoktkure ordinerede han ofte. Endnu saa sent, som da jeg blev Overlæge, stod den gamle Svedeseng — en mærkelig Prokrustesseng med indbyggede Varmeledninger og Opfyringsovn — på et af Værelserne. Den havnede, såvidt jeg husker, på medicinsk-historisk Musæum. Også som Dermatolog havde han et vist sundt og praktisk Syn på Tingene. En Diagnose, han ofte stillede, og som vi unge trak lidt på Smilebåndet af, var „Dermatomykose" (Hudsvamp) — eczemagtige runde, noget skællende Pletter, hvis stående Behandling var Indgnidning med et Stykke Tjæresæbe. Undersøgelser fra de sidste År i Frankrig har vist, at Bergh utvivlsomt har haft Ret, idet det er lykkedes i mange sådanne „Eczemer" virkelig at påvise Svampeformer.

Rudolph Berghs store Interesse for Vestre Hospital gav sig et synligt Udtryk i den rige Gave, han skænkede Hospitalet, idet han testamenterede det sin udmærkede Bogsamling af navnlig ældre

dermato-venerologisk Litteratur, den største Privatsamling, der har været her i Landet, ja måske endog i Norden. De talrige Tidsskriftrækker, Bind og Småafhandlinger er nu installeret i Overlægeværelset og danner et ypperligt Supplement til Rigshospitalets nyere Samling.

Den samme gode, forstående og omhyggelige Læge, som Rudolph Bergh var på sit Hospital, var han også for sine Konsultationspatienter og for det store Huslægeklientel, han skabte sig i Årenes Løb. Gamle Familier her i Byen, for hvilke han havde været Huslæge, har fortalt mig om den varme Interesse, med hvilken han fulgte Familiens Medlemmers Skæbne, og om den Pligtopfyldelse, med hvilken han mødte, når der var noget på Færde. Da Fruen i en sådan Familie engang gjorde Undskyldning for, at man havde måttet kalde den gamle Doktor sent og i et Herrens Vejr, var hans Svar blot dette: Frue, jeg gør kun min Pligt — og hvad Vejret angår, da gælder dette ikke som Undskyldning hverken for Doktorer eller gamle Droskeheste. Og Børnene var slet ikke bange for den underlige Mand i den sære Slængkappe, tiltrods for at Sygebesøget gærne endte med et venskabeligt Klask på Halen af dem.

Rudolph Bergh blev den store Læge ikke alene i Kraft af faglig Dygtighed og videnskabelig Sans, men også på Grund af den sjældne Almendannelse, han besad. Nil humanum a me alienum puto kunde med Rette have været Valgsprog for denne Polyhistor, der talte flere levende Sprog, helst Fransk, læste Latin, var inde i Kunst og Litteratur og holdt af Musik. Hans og hans Hustrus gæstfri Hjem blev da også gennem mange År Samlingssted for Frisindet i Videnskab, Litteratur og Kunst. Vi unge, der først er begyndt at komme i det Bergh'ske Hus i Slutningen af 90-erne, har vel ikke kendt Hjemmet i dets egentlige Glansperiode, men vi bevarer dog Mindet om åndelig Berigelse og Hjertevarme, når vi tænker tilbage på Aftenerne hos den gamle Professor og hans kloge, musikalske Hustru, Fru Elisabeth Bergh.

Rudolph Bergh døde den 20de Juni 1909 — 85 År gammel. I det sidste Par År var hans Syn og Kræfter taget af, men han bevarede sin Ånd frisk. Hans sidste Artikel, en lille Afhandling omhandlende et Forhold ved det menneskelige Legeme udfra anatomiske og kunstneriske Synspunkter, offentliggjordes i Hospitalstidende et halvt År før hans Død.

Rudolph Bergh var sikkert et fuldtud lykkeligt Menneske, optaget af sin Gærning og sit Hjem. Hans Fysik holdt Livet igennem

Mål med hans Flid og Arbejsdrift. Skønt svagelig i Ungdommen, overvandt han alle sygelige Anlæg, og senere i Livet kendte han ikke til Sygdom.

Men de bedste Timer tror jeg dog, at han har tilbragt i sit Arbejdsværelse, bøjet over Mikroskopet, dissekerende, tegnende. Det er sikkert rigtigt, hvad der er sagt om ham, at han i disse Timer rykkede sig helt ud af alt, hvad der ellers optog ham. Når han sad bøjet over sit videnskabelige Arbejde, således som vi ser ham på Krøyers inspirerede Kultegning, og som jeg husker ham i det lille Gårdværelse på Vestergade, har det ofte slået mig, at han sad dér, som Montaigne i sit Tårn eller Machiavelli i Studerekammeret ude på Fædrenegården i Toscana, og de stille Timers intense Forskerglæde, som den beskrives for os af disse Åndens Stormænd, har sikkert fyldt ham i disse Øjeblikke.

Og således sad da denne gamle Lærde, År ud og År ind, til hans Ryg krogedes, og hans Syn svækkedes, men hans Frisind krogedes ikke, hans Kærlighed til Sandhed gennem videnskabelig Forskning svækkedes ikke, og hans Tro på, at Menneskene een Gang måtte blive bedre, klogere og humanere slap han ikke. I denne Tro — ikke i nogensomhelst anden — døde han.

Rudolph Berghs Hospital vil altid bevare Mindet om dets store Overlæge i taknemmelig Erindring — dansk dermatologisk Videnskab vil bøje sig for Rudolph Bergh som den, der, sammen med Hassing og Engelsted, grundlagde denne Gren af dansk Lægevidenskab — og Zoologer Verden over vil nævne Rudolph Berghs Navn blandt de bedste danske Naturforskernavne.

Ære være hans Minde!